

KORÁNYI FRIGYES.

Írta: Müller Kálmán.*

A történetírásnak külön mestersége az, hogy reánk maradt egyes adatokból valamely kornak képét megrajzolja. Ha orvostanári karunk üléstermében a régibb arcképeket és ezek évszámát nézzük, könnyen rekonstruálhatjuk a fakultásnak képét a negyvenes évek derekán.

Csak a főbb tantárgyakat adták elő. Teljesen doktriner módon; a természetrajzi tudományokban majdnem kizárólag a rendszereket és a morfológiát; latinul adtak elő,** részben németül is; az orvosi kar tanárainak megszabott — a felsőbb hatóságoktól átvizsgált és jóváhagyott könyvek szerint kellett előadni; fel voltak ugyan hatalmazva, hogy előadásaikban felhasználhassák saját észleleteiknek és kutatásaiknak eredményét, csak hogy intézetek s ezek fölszerelése hiányában önálló kutatásnak sehol semmi nyoma; a tankönyvek nagyjából bécsi tanárok könyvei voltak, belgyógyászatot azonban Bene Ferenc s az idősebb Gebhardt könyvéből is tanítottak. Az orvosi kar akkori szervezése mellett sok oldalról vezetett az út a tanszékhez; már csak azért is, mert magán- és rendkívüli tanárok akkor még nem voltak, s hiányzott a mód és az alkalom a szükséges succrescentia biztosítására; ugyan ezen okokból állottak elő többnyire nehézségek, ha valamely tanszék helyettesítése vált szükségessé, Innen volt az, hogy egy és ugyanazon tanár helyettesképen az elméleti orvostant, a szüléset, de még az általános kór- és gyógyszerintant is előadta. Egyes tanárok végre még azzal is foglalkoztak, hogy Bécs számára nyilvántartották a „gutgesinnt“ orvostanhallgatókat, akik beretválkoztak és viszont azokat is, akik rebellis puhakalapot mertek hordani.

Így festett a mi orvostanári karunk akkor, amikor Korányi Frigyes Szabolcsból ide fölkerült medikusnak. Mindenütt egy rettenetes negatívság mered elénk és nem csodálni való, ha Balassa — aki 1843-ban Bécsnek akkor már igen élénk tudományos életéből került ide a tanszékbe — majdnem teljes szellemi elszigeteltségben találta itt magát.

Korányi már tanuló társainak sorából is kiemelkedett és lelkesedése, de valószínűleg már akkor mutatkozott szónoki képessége folytán is csakhamar az úgynevezett végrehajtó-bizottság elnöke — az ifjúság vezére lett. Amint ő maga mesélte, mint húsz éves

* A Budapesti Kir. Orvosegyesületnek 1913 október 14-én tartott nagygyűlésén mondott emlékbeszéd.

** Hőgyes: Emlékkönyv.

ifjú éppen Sauer belgyógyászati előadásait jegyezte, mikor az utcai lárma hallatára társaival együtt az ablakhoz rohant; az utcán állott Petőfi és halásápadtan a „Talpra magyar“-t szavalta.

Vasváry Pállal és Meixnerrel résztvett a pozsonyi küldöttségben, amely az országgyűlésen Pest kívánságait tolmácsolta a felelős kormány kinevezése ügyében. Május elején résztvett az ifjúság küldöttségében, amely Kolozsvárra utazott az Unió üdvözlésére.

Résztvett a szabadságharcban is. A szabolcsmegyei önkéntes csapat orvosává választotta. Ercsi mellett szemtanúja volt az elfogott Zichyek elítéltetésének és kivégzésének; a szabolcsi zászlóaljjal Perczel táborában több csatában vett részt. Később a Balassára bízott pesti honvédkórházba rendelték be, ahol 1849 újév napjáig működött. Ekkor hazament Nagykállóba, ahol a honvédkórházban alkalmazták. Buda bevétele után ismét Pestre került Balassa mellé; rövid idő múlva Lumniczer ajánlására még mint orvosnövendéket a szegedi 104. zászlóalj főorvosává nevezték ki. Mint ilyen résztvett a szőnyi s a temesvári csatán, azután Dembinsky hadtestének szétverése után roppant sok baj közt, sokszor éhezve és szomjazva ment vissza Szabolcsba.

Mikor Világos után mesterét, Balassát, vizsgálati fogságba helyezték, a diákság élén ő vonult a rettegett Protmann elé és fulmináns beszédben kérte szabadonbocsáttatását.

Még mielőtt tanulmányait befejezte volna, 1849—50-ben Balassa oldalán mint tiszteletbeli segéd működött és halála napjáig talizmánként őrizte azt a Luer-féle műszertárcát, amit ez időben Balassától emlékbe kapott.

Tanulmányait befejezve, az 1851—52. tanévben egyetemünkön orvostudorrá avattatott és a sebészet irányában indulva, mint műtőnövendék Schuh korodájára került, hol akkoriban két hely magyar növendékek számára volt fenntartva és ezek egyikét nyilvánvalóan mesterének és már akkori mentorának ajánlására ő nyerte el, azzal a reménykedéssel, hogy később ott tanársegéd lesz belőle; s meglehet, hogy e reménykedése beteljesedett volna, ha, mint akkor mindenbe, úgy az ő pályafutásába is a politika bele nem markol.

Egy szép napon — 1852 április havában — a rendőrségre idézték, hol huszonnégy óráig visszatartották; másnap pedig indokolás nélkül tudatták vele, hogy rögtön szülővárosába, Nagykállóba tartozik visszatérni s további intézkedésig ott internálva marad. Kiderült, hogy ismét a rettegett Protmann Pesten egy összeesküvést szimatolva, házkutatásokat tartott s ez alkalommal Korányinak kompromittáló leveleire akadt, amelyek azonban, mint ő mondja, teljesen ártatlan tartalmúak voltak.

Egy megkezdett útirány itt rögtönösen véget ért és bár az ember jövője mindig homokra van írva, mégis kétség nem lehet benne, hogy az ő kivételes képességeivel Korányi a sebészet terén is kivált és sokra vitte volna, de a mi orvosi művelődésünknek az az elsőrendű tényezője és az a nagy alakja már csak alkalom hiányából sem lett volna belőle, aki tényleg lett, ha a rendőrség abban az időben az ő sorskerékének küllőibe bele nem kap.

Ezzel a számkivetéssel mindenesetre fiatal életének egy válságos pontjához jutott; mert „ahogy vannak bányák, melyek java

munka közben beomlanak, jövátéhetetlen, csak egy pár kiásott ércdarab mutatja, milyen gazdag erek veszték el ott mindenkorra“: épp ilyen beomlott bánya lehetett volna akkor Korányi életpályájából, ez egy megkezdett fejezetnél bevégetlenül maradhatt volna.

De Korányit nem fogta el a csüggedés; tehetségeit helyesen mértékelve, bízott önmagában és azt az elvet vallva, hogy az ember ne akarjon véletlenül boldogulni, hanem mindenki jelölje ki magának az útját, lelkes erővel indult neki az új útnak.

Rövid idő alatt a vidék legkeresettebb orvosa lett, a legelőkelőbb családok mind az ő tanácsát kérték ki, egyre terjedt a híre és vitték messze a megye határán túl. Emellett buzgó kitartással folytatta önművelődését és bővítette tudását. Működésének egész módján már akkor fölismerhető volt, hogy céltudatosan egy távolabb, szebb jövőre készül. Mindebben nemcsak nemes ambíciója vezette, de hatványozta nemsokára iparkodását szívének az a hangos sugalma, hogy Bónis Malvinnak, Bónis Sámuel volt igazságügyi államtitkár és híres ellenzéki szónok leányának kezére kell hogy érdemessé tegye magát.

Szakkiképzése érdekében 1854-ben Bécsen kívül Prágában három hónapon keresztül Jaksch előadásait hallgatta; 1855-ben pedig két hónapot Párizsban töltött, Nélaton, Trosseau és mások előadásait látogatva; 1857-ben két hónapot Bécsben, Braun koródáján töltött.

Ezalatt elmúlt a meddő sóvárgás és tétlen kesergés ideje. Amint a közéletnek majdnem minden terén új munkakedvre ébredtek, úgy itt a fővárosban a tudományos élet is megélnékvült és a tudományos orvosi működésre nézve jelentős tényezője támadt; minthogy a harmincas évek elején keletkezett első magyar orvosi folyóirat, az „Orvosi Tár“ 1848-ban megszűnt, „egy napról-napra mind élénkebben észlelhető szükséglet kielégítésére és abból a kötelességből, hogy a nemzet irányában megtartsuk és továbbfejlesszük azt, amit elődeink szakunkban ránk hagytak, hogy kötelességünk a tudomány, a szenvedő emberiség s mind magunk iránt elkövetni képességünk szerint mindent, ami a józan és észszerű gyógyászat terjedését és önálló felvirágzását közöttünk elősegítheti“, a hasoniparkodásúak összetalálkoztak és az ő támogatásukkal indította meg 1857. évi június 4-én Markusovszky Lajos az Orvosi Hetilap-ot. A lap első számában ott találjuk a munkatársak között Korányi Frigyest „Adalék a lép helyváltoztatásai tanához“ című cikkelyével és hű munkatársa maradt a lapnak élete végéig.

Egy kölcsönhatás fejlődött ki itt ezáltal; mert ha igaz is, hogy utóbb Korányi tudományos közlései hozzájárultak a lap színvonalának emeléséhez, tagadhatatlan, hogy kezdetben e lap vitte szerte az országban Korányi nevét, keltette tágasabb körben az ő híret és hívta fel a közfigyelmet ő reá.

Ha talán a mindennapi orvosi gyakorlatra képzettségét kielégítőnek találta is, de nyilvánvalóan hogy a további pályafutása fokozottabb igényeinek minél inkább meg tudjon felelni, 1858-ban Markusovszkyval és Hirschlerrel újból a prágai, lipcsei, párizsi és londoni orvosi intézeteket látogatta; tanulmányútjáról az Orvosi

Hetilapban megjelent „Úti töredékek“ című közleményeivel számol be.

Aki mit ír, vagy mond, meg lehet elégedve, ha visszhangra talál. Korányi meg lehetett elégedve.

Az Orvosi Hetilap szerkesztősége 20 arany pályadíjat tűzött ki annak a két legjobb közleménynek, mely a lapnak 1859-i folyamában megjelent. Az orvosegyesület elnöke egy díjosztó-bizottságot nevezett ki, melynek tagjai „azon meggyőződésből eredett örömrözetet el nem fojthatják keblökben, miszerint a jutalomra érdemes értekezések nevezetes száma azon ok, midőn a tisztelt szerkesztőség elébe azon javaslattal járulnak, hogy az összeg egy kitűzendő pályakérdés díjazására fordíttassák“; a szerkesztőség a két díjat mégis kiadta, az egyiket Korányinak „Tanulmányok a bujasenyvtan köréből“, a másikat Bókaynak „A végbéliszamról“ írt közleményeikért. Korányi a kapott aranyakat átváltotta egy karperecre, melyet menyasszonyának adott és amelyet ő ezen kettős praetiuma miatt családi ereklyének tartott. Az elnyert díj összegét azonban ő is és Bókay is egy az egylet által kitűzendő nagyobb pályadíj alapjául az egyletnek adományozták; Korányinak egy meglehangú felhívására az egyesület tagjai s az ország orvosai e díjalapra 213 drb aranyat, 238 forintot és 30 frankot adományoztak és ebből nőtte ki magát kamatokkal és újabb adakozásokkal egyesületünknek az a díjalapja, amely 1877 óta a Balassa-díj nevet viseli.

Ugyancsak azzal a díjazott közleményével Korányinak vitája is támadt az agygyphilis kérdésében.

Kiterjedt orvosi gyakorlata közben a nép széles rétegeivel való közvetlen érintkezése, életviszonyainak és életmódjának közvetlen megismerése és mindezek egészségi következményeinek tapasztalása indítják ez időben Korányit arra, hogy új és tágabb térre is lépjen, hogy egészségügyünk szervezéséről tárja fel eszméit. Mi sem jellemzi jobban aiz ő alapos gondolkodását, mint az itt kifejtett azon álláspontja, hogy mindenekelőtt tudományosan képzett orvosokról, tehát az orvostudomány természettudományos művelhetéséről kell gondoskodni.

E közben szűkebb hazájában is egyre növekedett tekintélye, nagy hivatottságát úgy orvosi, mint közegészségi ügyekben általánosan elismerték, minek igazolására szolgál — pályázati folyamodványához csatolva volt — egy főispáni bizonyítvány, mely szerint 1861-ben Szabolcs megye főorvosává választották; érdemeiket szerzett az általa tervezett ottani kórház létesítése körül azzal, hogy egy jelentékenyebb orvosi tiszteletdíjat, amelyet azonban annak mellékkörülményei miatt nem akart megtartani, az ottani kórház építésére adományozta, utána ugyanazon célra Czobel szül. Vay grófnő 1000 forintnyi alapítványt tett, és e két példát követték még többen; az általa így megindított kórház építési bizottságának elnökévé választották; de elismerést vívott ki magának egy szűkségkórház vezetésével is.

Mindezen munkakörökben kifejtett működésének élénksége, de a nyugati, előhaladottabb felfogásoknak megfelelő iránya mindinkább elárulták, hogy egy megye határai között „a lombik neki „szűk“ és tudták ott is, hogy sokáig maradása már Szabolcsban nem lesz. Minthogy pedig az emberek nemcsak akkor vannak

együtt, ha egymással vannak, ő már akkor ott a vidéken úgyszólván együtt volt azokkal, akik itt a fővárosban a modern eszméramlatnak vezetői voltak és egyengették számára az utat, hogy ide felkerüljön; akik ismerték az ő alapos tudásán és buzgó iparkodásán kívül mindazokat a kiváló tulajdonságait, amelyek őt és közreműködését értékesé tették. Viszont aki a jelenségek összekötő kapóit felismerni és magyarázni tudja s könnyen megérti azt is, hogy mások nem szívesen látták, hogy Korányi ide a fővárosba iparkodik.

De Bécsből és Pestről ki volt tiltva, és bár Balassa és az ő volt bécsi tanárai többször tettek lépéseket a tilalom megszüntetésére, mégsem sikerült a végzést megváltoztatni 1861-ig. Ekkor egy kedvező véletlen jött segítségére. Báró Vécsey Miklós Ugo csából fordult hozzá, hogy betegségében kezelje és hogy közelebb legyen hozzá, báró Sennyey Lajos rokonához költözött; itt ismerkedett meg Korányi gróf Majláth Antal volt kancellárral, kinek elpanaszolta sorsát; ez azután kezébe vette az ügyet és bécsi összeköttetései útján sikerült a felmentést kieszközölni. Szabad volt az út Pest felé!

A régi rendszer szerint az orvosi karnak a tanárokon kívül kültagjai is voltak, amiből egy állandó versengés támadt és tartott 1848—9-ig, hogy majd egy tanár, majd ismét egy kültag került a dékáni székbe. Stáhly ezt a szervezetet még szélesebb alpra akarta fektetni, ami ellen azonban a kar tanárai demonstráltak és aminek folyamán a közoktatásügyi miniszter 1848-ban Balassát az orvosi kar igazgatójává nevezte ki; ebben a minőségében ő mindenekelőtt egy javaslatot terjesztett elő, hogy az orvosi kar ezentúl csakis tanárokból álljon, ezt a kar el is fogadta és a miniszter is így határozott. Ezzel tehát a harc megszűnt, de egy bizonyos elkéseredést hagyott hátra; a volt kültagok egy része nem jó szemmel nézte Balassát, akinek azonban magában a karban sem volt irigyelni való helyzete; és különösen amikor 1860 óta a tanítási nyelv magyar lett és a német tanárok eltávoztak, akkor az így átalakult karban eleinte Balassának csak alkalmi többségre lehetett számíthatnia; maga a kar két táborra oszlott, amely úgy ült együtt a fakultásban, mint az éjjeli méces poharában az olaj és a víz. A kari ülések többnyire igen viharosak voltak, ahol az ingerlékeny kedélyeket szegény Semmelweisnek állandó indulatossága még jobban izgatta. Balassát és körét, mert a nyugati, újabb bűvárlati és tanítási módok meghonosítására iparkodtak, ismételen külföldön jártak és külföldi összeköttetéseiket kultiválták, kozmopolitáknak mondták. Hogy az ellentéteknek ilyen folytonos küzdelmében a csatasort olyan elsőrendű erővel, mint amilyenek Korányi már akkor bizonyult, iparkodtak kiegészíteni s hogy Balassa arra igyekezett, hogy a modern orvosművelődés érdekében a hasonfelfogású fiatalabb kollégáját a fakultásba juttassa, az könnyen érthető.

Ekkor, amikor az orvosi világban minden pártszempontok alá esett, még az 1863-ban alapított orvosi könyvkiadó társulat kiadványai is, amikor minden egyes — különösen személyi — kérdés újból megint hullámvásba hozta a kedélyeket, ebben az időpontban jelenik meg itt Korányi.

Kezdetől fogva szervezetileg meg volt engedve az, hogy

egyres kari doktoroknak bizonyos módozatok mellett a tanítás joga megadassék; úgynevezett szabad előadókul azonban alig vállalkoztak, úgy hogy a mi karunknak összesen csak hat szabad előadója akadt. A tanszabadság behozatala után lépett életbe a magántanári intézmény. Ez azonban a német kormány alatt nagyon lassan indult meg; csak a magyar nyelvnek a tanításban visszanyert jogosultsága után, a magyar provizórium alatt kezdett fejlődésnek indulni.

Hogy azon a területen, amelyen továbbra képességeit érvényesíteni és ő maga érvényesülni akart, vethesse meg kezdetű fogva a lábát, 1864-ben a tanári karhoz magántanári képesítésért folyamodott és ezzel kezdődött Korányinak „Sturm und Drang“ periódusa.

Mindjárt az ezen folyamodás alapjául szolgáló és a karhoz benyújtott értekezésével igen éles és fordulatos polémiát idézett fel, mely azonban őt útjában megállítani vagy megakadályozni nem tudta, de igenis mélyítette azt az árkot, amely a két orvosi csoportot egymástól elválasztotta.

1864. évi február hó 20-án tartotta meg próbaelőadását a „Chorea St. Viti“-ről.

A habilitációról Wagnernek későbbi véleményezéséből tudjuk meg, „hogy a letett magántanítói vizsga alkalmával jeles szakképzettségének, valamint remek előadása által abbeli képességeinek is annyira kitűnő jeleit adta, hogy azon alkalommal a tanári testületnek legnagyobb elismerését vívta ki magának“.

A fakultásnál tehát rendben lett volna a dolga. Az egyetemi tanács azonban — magától-e vagy nem, azt nem lehet tudni — egy szépséghibát fedezett fel benne; t. i. Jedlik akkori rektor közli a dékánal a helytartótanácsnak következő rendeletét:

„Dr. Korányi Frigyesnek magántanári habilitációja tárgyában felterjesztésben foglalt felvilágosítás által az akadémiai tanácsnak az orvosi kar állítása ellenében felhozott egyedül azon észrevétel, hogy előlnevezett a habilitációra megkívántató előleges kellékeknek meg nem felelt, amennyiben erkölcsi és politikai magaviseletét igazolni elmulasztotta — indokoltnak találtatván, felhivatiik a kir. tudományegyetem akadémiai tanácsa, hogy folyamodótói erkölcsi és politikai magaviseletének igazolását bekövetelvén, a habilitáció érdemben! tárgyalást a pótlendő tanúsítványokrai figyelemmel kiegészítse.“

Minekutána Stockinger akkori dékán ezt a hiányt három bizonyítvánnyal pótolta, a magántanári képesítés felsőbb helyen is jóváhagyatott és így Korányi fajsúlyának értékmérését hivatalosan is elismerték és ő karunk magántanári sorában a 12-ik lett. Tudnivaló, hogy ez időben az orvostanhallgatók számára külön és külön a sebészek számára állott fenn egy-egy belkóroda, hogy az előbbinek tanára, Sauer Ignác, már 1863-ban hirtelen meghalt és így ez a tanszék megürült. Hat ajánlkozó közül az orvostanári kar a sebészek számára rendelt orvosi kóroda rendes tanárát, Wagner Jánost választotta helyettes tanáru, Wagnert pedig eddigi koródáján tanársegéde, dr. Kurtz, majd később Gebhardt Lajos magántanár helyettesítette ideiglenesen. Ez volt a helyzet a két belkóródán, mikor Korányi Pestre jött és itt akadémiai pályáját megkezdette; és minthogy a világ kezdete óta az

emberben mindig legerősebb volt az ember, misem természetesebb, mint hogy őt itt oly szívesen fogadták, mint vasúti szakaszban — a hatodik utast.

Azzal a jó hírével, amely megelőzte, alapos tudásával és Balassa támogatásával különben nem volt neki nehéz érvényesülni s még az évben az uralkodó hagymáz ideje alatt egy nyolc teremből álló fiókkórház vezetésével bízták meg, mely működése feletti elismerését Pest város tanácsa jegyzőkönyvileg fejezte ki.

Lumniczer és Tormay támogatásával 1865 április havában a Rókus-kórház idegosztályának rendelőorvosa lett, ami újabb ellenségeskedésre adott alkalmat, különösen azzal, hogy a kórház-igazgató az osztályt neki már átadta, mielőtt még a tanácsnak írásos engedélye erre megjött volna; alorvosa ezen osztályon Gensich volt. Reá következő évben rövid ideig a Ludoviceumban elhelyezett egyik osztály főorvosa volt.

Időközben a Sauer halála után megüresedett tanszékre kiírt pályázat is lejárt; tízen pályáztak, többi között Bécsből hárman és Korányi is. A tanszék betöltésének kérdése hónapokon keresztül forrongásban tartotta magát az orvosi kart is, de a karon kívül egyes pártcsoportokat is. Tekintettel arra, hogy Wagner már évek óta közmegelégedésre töltötte be a sebészeik számára rendelt belgyógyászati tanszékét, első sorban egyedül őt hozták kinevezésre javaslatiba; ezt a javaslatot az egyetemi tanács azzal küldötte vissza a fakultásnak, hogy a fennálló rendeleteknek megfelelően, hármassal kijelölést terjesszen fel. A nézetek ismét eltérők, sőt ellentétesek voltak, úgy, hogy mivel az orvostanári testület hármassal kijelölést nem akart és újból csak Wagner kinevezését hozta javaslatba, a karnak öt tagja ennek ellenében különvéleményiképpen hármassal kijelölést proponált — Korányi nélkül — és fölterjesztették azonkívül egy tagnak magánvéleményét is. Az ezek egyikéhez csatolt, minden pályázóra kiterjedő véleményezésben Korányiról azt olvassuk, hogy „Nagykallón jó hírt és nevet szerzett magának, orvosi szaklapokban több tanulmányos értekezést bocsátott közre, a folyó évben pedig a magántanítói vizsgálatokat kítűnő eredménnyel tette le és tanúsított képzettsége alapján a tanári testület által az idegkórtan magántanítójául felsőbb helyre ajánlatván, éppen most magántanítónak ki is neveztetett; ebbeli működését azonban eddig még meg sem kezdhett, nyilvános tanításának eredményét sem mutathatta fel, valamint a kórágó körüli eljárásinak a szóbanálló tanszék igényeihez mért kielégítő mivoltát sem; miért is már ezidőben a kérdéses tanszékre ki nem jelölhető.“

A véleménynel az akkori viszonyok között, még negatív konklúziója dacára is, meg lehetett elégedve.

A karnak ezen második előterjesztése, illetve az abban foglalt többrendbeli javaslat ellenében a tanács újabb — eltérő — hármassal kijelölést ejtett meg, szinte Korányi nélkül. A küzdelem hevességét elképzelheti mindenki abból, hogy csak 1865. évi július 20-án — tehát két év után — nevezték ki Wagnert az orvosok számára rendelt belgyógyászati tanszékre.

Evvel megüresedett a sebészek belgyógyászati tanszéke és újból megindult a versengés, csak még nagyobb vehemenciával, mert a hosszúdra nyúlt küzdelem a kedélyeket mindjobban felizgatta

és valósággal gyűlölködökké tette az embereket. Minthogy a lefolyt pályázatnak lefolyási módját és a közbeeső sok akadályt sokan úgy értelmezték, hogy azok Korányi érdekében voltak, így ő a további forrongásnak mindinkább homlokterébe került, amit nem egy alkalommal önmagán elég kellemetlenül érzett hírlapi polémiákban és más alakban is.

Idetartozik a következő is:

A Magyar Orvosok és Természetvizsgálók Marosvásárhelyt tartott X. vándorgyűlése azzal a meglepetéssel járt, hogy az 1865-ben Pozsonyban tartandó XI. vándorgyűlés alelnökévé Balassát választották. Valószínű, hogy a vándorgyűlés megnyitó ülését Ő találta jó alkalomnak arra, hogy Korányi az ország orvosi közönsége előtt nyilvánosan bemutatkozzék. Ő tartotta tehát „Az idegességről“ című díszelőadást, egy az ilyen nagyobb és nem kizárólag orvosi hallgatóság igényeihez mért értekezést, amely azonban a közönség egy részének a türelmetlenkedése miatt nem lehetett azzal a hatással, amelyre egyébként joggal számíthatott.

Élénk tülekedés támadt az ő személye körül itt az Orvos-egyesületben is, ahol Balassáék — a haladók — az ó- és az új-konzervatívokkal állottak szemben és ahol tisztújításkor csak egy elhalasztott második közgyűlésén és itt is csak szűkebb szavazással sikerült Korányit a választmányba juttatni.

Ha igaz az, hogy a nagy embert ellenségeiről is meg lehet ismerni, akkor igazán nem nehéz, hogy mindezekből már az akkori Korányit is megítélhessük és megbecsülhessük.

A Wagner kinevezése által támadt üresedés betöltése ügyében azt írja a helytartótanács az egyetemi tanácsnak, hogy tekintettel arra, „hogy az egyetemi tanács a tanügy és a tanulók nem csekély hátrányára az eziránti tárgyalásokat többnyire hónapokig késleltetni szokta“, intézkedjék a pályázatnak tüsténti kihirdetése végett s a pályázati tervezetet *minden legkisebb késedelem nélkül* terjessze fel.

Bajos volna ma eldönteni, hogy melyik oldalon forgott fenn szándékosság, de tény az, hogy a tanács nem igen sietett, amiért három hónap múlva a helytartó tanács írja, hogy „meghagyatik a tanácsnak, hogy — a korábbi intézménynek most már minden késedelem nélkül eleget tegyen“.

A pályázatot kiírták és hat folyamodó jelentkezett; a tanári testület a véleményezőik javaslatának megvitatása után szavazásra tért át, és a harmadik helyre tizenkét szavazatból kilenc szavazattal Korányi Frigvest jelölte ki; a szavazásnak ezen eredménye ellen Balassa különvéleményt jelentett be, mely szerint Korányit tartja a betöltendő tanszékre legalkalmasabbnak. Ezek felterjesztése után Bécsben indult meg és folyt nagy élénkséggel innen és onnan az agitáció, mialatt a várakozás mindkét táborban itt egyre feszült. Tanárrá történt kinevezését Balassa körének befolyásán kívül gróf Majláth György kancellárnak, Károlyi Miksa alkancellárnak, báró Sennyey Pál helytartótanácsi elnöknek, Bartal György al-elnöknek és Deák Ferencnek köszönhette.

Az akkori idők embereinek egymásközi viszonyát illusztrálja — de talán még jobban jellemzi a mai idöket —, hogy Bónis Sámuel, aki hazafiúi meggyőződésénél fogva mindegyikükkel ellentétben állott, mégis mindegyikükkel jó baráti viszonyban

tudott maradni. Bartal György tudatta vele, hogy Korányi érdekében kívánatos volna, ha a helytartótanácsnak a belgyógyászati tanszék betöltését tárgyaló ülésén ő elnökölné, de ebben őt az akadályozza, hogy ugyanazon időben az országgyűlésen van elfoglalva. Erre a család Deák Ferenczhez fordult, s ő kivitte, hogy aznap a képviselőház ülést nem tartott. Mindezekből úgy látszott, hogy a kinevezés ügye jól áll.

De rövid idővel ezután az első helyen jelölt Gebhardt értesítést kapott Bécsből, hogy kineveztetése megtörtént. Bár a hír lesújtó volt, a család mégis Bécsben rokonához, Károlyi Miksához fordult. Éppen Königggräetz után volt. Károlyi a kancelláriában írásokat rendezett, mert a közelgő poroszok elől készültek Bécsset elhagyni; meglepte őt is a hír, hogy a király nem Korányit nevezte ki és ezt, mint mondotta, annak tulajdonította, hogy Korányi, mikor meg-nősült, református vallásra tért át; később kiderült, hogy ezt a valótlanítást valaki Korányi folyamodványának egyik mellékletére ráírta. Korányi azonnal fölkereste Majláthot, ketten felmentek a királyhoz s ők vitték ki, hogy ő Felsége 1866. évi július hó 26-án Korányi Frigyeszt nevezte ki a gyakorlati orvostan s a sebészek részérei orvosi kórtan rendes nyilvános tanárává. Első tanársegédje Kétly volt.

Más ember azt mondotta volna, hogy elérte célját; csak hogy Korányinak egy olyan klinika, melynek csak egy tanársegédje, két kórszobájai, összesen tizenkét ágya, két ápolónője volt, melynek egész felszerelését egy Nacet-féle kis görcső képezte és melynek évi forgalma kétszázötven beteg volt, — nem lehetett célja, hanem csak eszköz mindazok elérésére, amikről Nagyállóban álmodozott.

Az emberek a lelki rokonság törvényei szerint helyezkednek el s így magától értetődik, hogy azokkal, akikkel már ott a távol vidéken össze volt kötve, különösen Balassával, Markusovszkyval, Bókayval, Jendrassikkal, a közös pálya és a közös vergődés, a gondolkodás párhuzamossága és törekvéseiknek azonossága, a barátság szoros köteléke fűzte össze.

Balassa szónokolni nem tudott, írni pedig nem szeretett, természetesen tehát, hogy a fakultásban Korányi az ő kiváló szónoki képességével, azonkívül pedig meggyőző stilisztikával neki csakhamar hathatós támasza lett, akit a régi tagok emiatt sanda szemmel néztek.

Aki figyelemmel kíséri kezdettől fogva, hogy Korányi egyénisége miként fejlődött és bontakozott ki, az mindenekelőtt azt tapasztalhatja, hogy ő attól fogva, hogy a csatát megnyerte, a tompább eszközökhöz nyúlt, letett arról az élességről, amelyet még mint vidéki orvos éreztetni tudott. De Balassa arisztokrata volt a szónak legjobb értelmében, modorában sima, aki soha hangos és kemény szót nem szólt, akinek minden szavából az a nagy emberismeret és bő tapasztalat volt kiérezhető, amely tapintatosságra tanít; lehetetlen rá nem ismerni arra a nagy befolyásra, melyet Balassa e tekintetben Korányira gyakorolt és amely szuggesztíóból alakult ki az a Korányi, akit a mi korunk ismert; de érdekes, hogy ő ennek tudatában mennyire érdemesnek tartotta tovább szuggerezni s így például amikor egy kissé hevesebb vérű és modorú kartársa került az oldala mellé közvetlen munka-

társnak, azt mondta neki: most pedig mindenekelőtt majd lenyírom a körmödet; ő nyíltan kimondotta azt, amit Balassa vele tett, anélkül hogy mondotta volna.

Amidőn tanszékét elfoglalta, előadásai az újdonság ingerével hatottak. Mindjárt első — egy szívbeteg bemutatása kapcsán — a digitálisról tartott előadásával feltűnt. Előadásainak tartalma egybevágott az úgynevezett bécsi iskolának színvonalával, Rokitskynak kórbonctani, Skodának és Oppolzernek klinikai és ebben különösen diagnosztikai irányával. Minden előadása egy elejétől végig jól átgondolt és megszerkesztett egész volt, mely még a formai tökéletességével is hatott és így nem csoda, hogy bár az ő tanszéke a sebészek számára volt rendelve, az orvosnövendékek is szerettek az első emeletről a másodikra szökni, hogy egy-egy előadását meghallgassák. Nem tudta őt tanítói ambíciójában az sem alterálni, hogy az ő saját hallgatósága — a chirurgusok — intellektusukkal az ő fejtegetéseinek gyakran alatta maradtak. Mind e mellett a klinikai tevékenységnek egyéb része teljesen pangott, a szükséges személyzet, a felszerelés és segédeszközöknek teljes hiánya miatt. Érezték — ha talán nem is annyira — és sínylették a többi korodák és intézetek is és éppen Balassa körének volt állandó gondja és iparkodása, hogy az orvostanítást ebből az elsőkélyesedésből és tespedésből egy a kor haladásának megfelelő irányba terelje, annyira^ hogy mikor a fűvészkert igazgatójának akkoriban sikerült legfelsőbb helyen a kert üvegházának építési költségeit kijárnia, méltatlankodva vetették fel a kérdést, hogy a klinikai építkezésekre mikor kerül a sor.

Szerették már akkor is a jelszókat és ahogy a hazán akkor végighangzott a jelszó, hogy itt az ideje, hogy egy új Magyarországot építsenek, úgy azok, akik nyugaton szerzett ismereteikkel és tapasztalataikkal és a jövőbelátás bölcsességével egy nagy értelmi törekvésnek voltak leghivatottabb képviselői, tisztában voltak azzal is, hogy itt egy új orvosi iskolát kell teremteni.

Csakhogy — bár a kort vezető eszmék végzik a maguk munkáját — ehhez a szükséges előfeltételek mégis elengedhetetlenek.

Nem először mondom — bár nem mindenkinek tetszik — hogy az emigráció akkoriban erre az országra nagyon áldásos volt, mert aki nagyjaink közül akkor hazánkba visszatért, mindegyik európai légkört hozott magával, melyben nemcsak az ő fel fogása volt felvilágosodottabb, nemcsak az ő látása volt tisztább és élesebb, hanem ez a légkör szélesebb körben is szerteárannlott.

íme, jött Eötvös, akiről egyik biografusa azt mondja, hogy soha politikusunk érzőbb lélekkel, kiterjedtebb szemkörrrel és európaibb kultúrával nem bírt nála s előtte a hasonló típus egyáltalán ismeretlen volt és kinek akkor, mikor a 67-es kabinetben a közoktatásügyi tárcát vállalta, alkalma nyílt, hogy politikai és művelődési ideáljait megvalósítsa. A haladó orvosi körökben osztatlan örömmel fogadták az ő miniszterségét, mert mindenki biztos volt benne, hogy az orvosképzés jó kezekben van olyan közoktatásügyi miniszternél, aki egyik beszédében nyíltan vallotta, hogy: „tagadhatatlan, hogy korunk rendkívül gyors haladását a természettudományoknak köszönheti“; de kedvezett a szerencse az orvostanítás ügyének abban is, hogy abból az orvosi

körből többen már régebb idő óta baráti viszonyban voltak vele és így módjukban volt, hogy az orvosi kar érdekeit közelebb hozzák szívéhez, még inkább pedig abban, hogy éppen a Balassacsoportnak egyik legmarkánsabb egyénisége, Markusovszky, még ugyanabban az évben mint titkár az ő minisztériumába került, mint minden a kar fejlődésére vonatkozó ügynek szakértő és meleg szószólója.

Már 1868-ban tartották az első miniszteri tanácskozást az orvostudományi építkezések dolgában.

Korányi ezalatt szemlátomást adott, mint a fakír szeme előtt a bokor és misem bizonyítja jobban, hogy rövid két év alatt mennyire sikerült neki az orvosi karban érvényesülni és tekintélyt szerezni, mint az, hogy Balassának ez évben bekövetkezett halála után hallgatag és önként mindenki Korányiban látta és ismerte el a leghivatottabbat a vezérletre; később pedig, midőn rokon-érzésű és hasonfelfogású társai, mint Balogh, Bókay, Fodor, Lumniczer, Hógyes a karba jutottak, befolyása túlsúlyban is döntő volt.

Amíg Korányi klinikájának építésére került volna a sor, ennek rendeltetésében állottak be jelentős változások, amennyiben az 1871/2. tanévben a sebészek tanfolyamának első éve és így automaticamente 1874-ben az egész tanfolyam megszűnt, a klinika 1873-ban királyi elhatározással mint parallelklinika az orvostan-hallgatóknak megnyitott és így nemcsak hogy Korányi most már olyan hallgatósággal bírt, amely előképzettségénél fogva az előadóhoz sokkal közelebb állott, de nagy nyereség volt az orvostanításra abból a szempontból is, hogy a két belgyógykóroda vezetője előadásuk és tanításuk önálló és külön irányával és módjával éppoly előnyösen egészítette ki egymást, mint annak idején Bécsben Skoda és Oppolzer, vagy Berlinben Frerichs és Traube.

Időközben Pauler rövid minisztersége után Eötvös elválaszthatatlan barátja, Trefort lett közoktatásügyi miniszter, akit ugyanaz a benső barátság kötött a mérvadó orvosi körökhöz és aki az orvosi kar szükségletei iránt annyival nagyobb fogékony-sággal bírt, mert maga is orvosdoktor fia volt. Rögtön napirendre is került a klinikai építkezések ügye és miután a belklinikák számára segédi állások engedélyeztetettek, Korányi javaslatára gyakornoki állások rendszeresítették, a klinika maga részben átalakított és felszerelésére ezer forintot kapott, 1876 végén a közoktatásügyi miniszter értekezletet tartott a belgyógytani korodák építése tárgyában, melyen Korányi nála szinte szokatlan élénk színekben adta elő az ő klinikája tarthatatlan állapotát; ennek során azután a klinikai építkezések tanulmányozására külföldre ment, a reá következő évben az új klinika építését meg is kezdték és ezt 1880-ban nyolcvan ággal megnyitották.

Több évvel utóbb mondott egyik rektori beszédéből tudjuk meg, hogy Korányi milyen lelkiismeretes bírálta el azt a helyzetet, amelyet az ő új klinikája és a többi egyetemi új építkezések teremtettek. A nem orvosi közönséggel szemben azokat azzal indokolta, hogy az új építkezések belső okát az orvostudomány sajátlagos újkori iránya és fejlődése képezi és hogy megfeleljen arra a kérdésre, vajjon ami az országnak ily jelentékeny anyagi

áldozatával létrehozott, megtermette-e azon eredményt, melyet jogosan és józan számítással elvárni lehetett, sorjában veszi az új intézeteket és ezek működését, hasznos kihatásukat az orvosképzésre és emberiségre.

Jó példát szolgáltatott az ő saját új klinikája. Elsősorban a klinikának teljes és korszerű felszerelése, tehát az összes vizsgálati módok meghonosítása által működésének diagnosztikai része, ezzel kapcsolatban természetesen a therapiája is sokkal intenzívebb lett; a laboratóriumi munkák is sokkal magasabb szintre emelkedtek; a modern klinikai bűvárlat szellemét iparkodott korodáján meghonosítani, amely törekvését támogatta klinikai személyzetének időnkinti szaporítása, hogy különösen a laboratóriumi munkák vezetésére külön segédet, majd adjunktust kapott, időközönként a felszerelés szükséges kiegészítéséről is gondoskodtak és így fokozatosan haladva, elmondhatta, hogy az ő „laboratóriuma magasabb tudományos kérdések megoldására irányított tevékenység helye“; a maga részéről még anyagilag is elősegítette a tudományos működés e lendületét azzal, hogy kétezer forint pályadíjalapot létesített tanársegédek irodalmi munkásságának jutalmazására. Mert nemcsak, hogy az ő klinikai személyzete ötszázhatvan közleményt kitevő tudományos munkálkodásának görbéje ez időpontban meredeken szökik felfelé, de ez a bűvárlati szellem, az önálló tudományos kutatás iránya fluidumként terjedt tovább, serkentő és termékenyítő hatással volt más intézetekre is. Ismert és köszönetreméltó liberalitással engedett helyet és adott alkalmat a klinikáján fiatal magántanároknak, amivel nemcsak ezeknek vált lehetővé a saját pályájuk indítása és hogy saját specialitásuk szűkebb területén mélyebbre szánhattak, de viszont azoknak szabatosabb vizsgálati és észlelési módjai közvetve megint a klinikai betegek javát szolgálták. Ha hozzávesszük még, hogy magában a karban Korányi a további haladásnak nem egy új kellékét hozta napirendre, de a tudományos művelődésnek minden más oldalról megindított szükségletét — új tanszékek, új építkezések, személyzetzsaporítás stb. kérdéseit — a maga részéről is mindig melegen pártolta és támogatta, nyugodtan és igazságosan mondható, hogy az orvosi kar mai tudományos szintje javarészen az ő érdeme.

A nyilvánosság számára tizenkilenc éves korában fogott először tollat, hogy az akkor még fennállott „Orvosi Tár“-ban „Szózat az orvoskar javaslatkészítő választmányához“ című dolgozatát megírja, melyben meleg hangon szólítja fel a választmányt, hogy bár az ő nézete szerint is szükséges a sebészi tanfolyam eltörlése — mégis egy tollvonással ne tegyenek tönkre családapákat és családokat.

Okleveles korában irodalmi tevékenységét Nagyállón — mint körülbelül mindannyian — casuistikával kezdte és minthogy a régi klinikán a modernebb önálló tudományos bűvárlásnak szükséges előfeltételei hiányoztak, az adott szűk határok között jó ideig arra volt szorítva, hogy még általánosabb fejtegetéseit is többnyire casuistikára alapítva közölje.

Előszeretettel foglalkozott az agy- és idegbajokkal, mintegy előkészítésül az ő későbbi docenturájára. Ebből az időből valók az „Idegkórtani esetek“, „Szemgödör fölötti idegzsába“, azután „Szab-

ványos zsába külerőszak behatása után“, „Fél fejzsába“, „Idült agy vízkór“, „Jobb féloldali hűdés“, „Jobboldali félhűdés“, „Aphasia“ és egy közlemény „Az ízlési érzék tanához“. Bár még később is találkozunk az ő százötvennégy közleménye között rokontárgyú dolgozatokkal; így például: „Adatok az idegkórtan köréből“, „Baloldali középtü és orsó, jobboldali comb és üldög környi hűdése“. De hogy tanár korában mennyire egyenlően művelte szakmájának minden részét, az éppen irodalmi termékein ellenőrizhető.

„A hólyagcsás tüdőlégdagról“ szóló első értekezését „A tüdőlégdag gyógyítását“ tárgyaló második cikkellyel fejezte be. Tárgyalja egy terjedelmesebb értekezésben „A pokolvarat“, különösen ennek aetiológiai részét. „Adatok a bélrák tüneteinek ismeretéhez“ című dolgozatában azon hasonlatossággal foglalkozik, mely a bélrák folytán támadt idült hashártyalob által létrehozott daganat és más idült hashártyalobok által okozottak közt fennforoghat; tárgyalja az egészet elsősorban mint kórisméi kérdést. „A te tanús egy esete“ alkalmat ad neki arra, hogy különösen a fokozott izomtevékenység által módosított anyagcserének menetét és a dermének gyógyszerelését fejtegesse. Tizenkét évi időközben megjelent két dolgozatában „A szívbíllentyűk viszonylagos elégtelenségéről“ értekezik, fejtegeti a két-háromhegyű bíllentyűk elégtelenségének viszonylagos természetét kórbonctanilag ellenőrizett esetek kapcsán és közölt „Casuistikus adatokat a szívbántalmak kórismészetéhez“; „A hagymáz gyógyszerelésének mai álláspontját“ tárgyalva, a Brand metódusán kívül különösen a szalicilsavas és krezotinsavas nátrium hatásával és ezek hatási módjával foglalkozik. Irt „Kórodai közleményeket“ és az akkoriban felkapott „Jaborandi hatásáról“. Több közleményben adta közre „A máj-echinococcus kór- és gyógytana“ körében szerzett tapasztalatait, mely kérdéssel egy ideig részletesebben is foglalkozott. Értekezik „A rohadó hörglóból“, különösen exsudatum pleuriticumnál fejtegetve a váladék pangásának jelentőségét a komprimált tüdőben és előadva a corrosiv-oldat alkalmazása körül szerzett tapasztalatait; továbbá „Baloldali mellhártyaizadmány gümös mellhártyalobból“ és „Idült hashártyalob“ két szövödményes esetét. Közölte „A májlüktetésnek egy ritka esetét“, amely komplikált voltánál fogva bírt különös érdekl, amennyiben a májlüktetésnek a beteg helyzetváltoztatása szerint való változását egy aneurysmára lehetett visszavinni. „A fertőző betegségek terjedésének gátlására“ az 1885-i kongresszuson előadott referátumában részletes javaslatait terjeszti elő. Több közleményben klinikai adatait nyújtja a „Vegeyes fertőzések, a hasi hagymáz és mocsárgerji vegeyes fertőzvény kérdéséhez“. Értekezik a „Hangrészgörcsről felnötteknél“, mint funkcionális zavarról. Közölte „Klinikai észrevételeit a fővárosi hagymáz járvány köréből“, részletezve különösen a járvány pathológikus jellegét, nemkülönben „Az influenza járványról“. „A nők vándorveséjének“ egy új kóroktani momentumára hívta fel figyelmünket. Közétette „A pajzsmirigy hevenylobjának“ négy esetét, mint olyan állapotot, mely a véráram útján ható heveny fertőzeti betegségek által idéztetik elő. Leírta „Baross Gábor volt miniszter kórtörténetét“, fejtegetve halálának okát. Két eset kapcsán „A rostonyás tüdőlob“ egyneműsége kérdésében elfoglalt álláspontját tárgyalja és adatokat közöl „A tüdőüszök kór- és

gyógytanához“. Beszámolt az 1867-ben Weimarban tartott kolera-értekezletről. Amidőn pedig 1873-ban a kolerajárvány pusztított hazánk több vidékén, orvostanhallgatók jelentékeny számban jelentkeztek járványorvosokul, ezeknek felkérésére három előadást tartott az ázsiai koleráról, melyek szintén nyomtatásban jelentek meg.

„Die Behandlung der croupösen Pneumonie“ címen jelent meg a belgyógyászok XVIII. kongresszusán Wiesbadenben tartott előadása; a londoni tuberkulózis-kongresszus tárgyalásai során értekezett, hogy mik „A feladataink a tüdő vész leküzdése körül“, majd ismét „Két alkalmi előadást a gümőkórtan köréből“ adott közre. „Die Lungenschwindsucht in Ungarn“ az ő nagy akciójának bevezető cikkelye volt. Közölt több válaszcikket polémiáiban és nyílt leveleket, ezek között „Séta a Balaton partján“ címűt Fodor Józsefhez; számos törvényszéki orvosi felül véleményt, többrendbeli emlékiratot, így „A hazai fürdők emelésének eszközeiről“ és véleményes javaslatokat, melyek a vallás- és közoktatásügyi és a belügyminiszterhez intézettek. Közzétette rektori és elnöki beszédeit és több emlékbeszédét. Megjelent egy népszerű előadása „Az újkori kór- és gyógytannak módszereiről“, melyet a Természet-tudományi Társulat estélyen tartott és már aggkorában tartott az anyák iskolájában még egy népszerű előadást „A tüdőgümőkórságról, tekintettel a házasságkötésre“.

Utolsó munkálatai az ő terjedelmes tanulmányának eredményével foglalkoznak, melyeket „A gerincoszlop kopogtatási hangjáról ép és kórtani viszonyok között és ennek diagnostikai értékesítéséről“ végzett.

Számos dolgozata német fordításban is megjelent.

Régibb időben irodalmi működésének legnagyobb sikere az volt, hogy Pitha és Billroth őt felkérték, hogy az általuk szerkesztett Handbuch der allgemeinen und speziellen Chirurgie című munka számára a lépfene és a takonykór fejezeit írja meg. E felkérés jelentősége túlmegy a személyes megtiszteltetésen, mert az első eset volt, hogy külföldi munka társául felkértek egy magyar orvostudóst és így azt, hogy a magyar nem volt többé a néma gyerek a tudomány családjában, Korányinak köszönhetjük. Hogy a fejezetek mennyire voltak a tudomány akkori álláspontjának hű és teljes kifejezői, kitűnik abból, hogy még az újabb belgyógyászatok szerzői is hivatkoznak reájuk. Hasonló megtiszteltetés érte őt, midőn felkérték, hogy az Eulenburg-féle Realencyklopadie számára írja meg a tüdőbetegségek fejezetét, melyben különös elmélyedéssel tárgyalta a tüdőgyulladásokat és retrospektíve érdekes, ha olvassuk, milyen különös érdeklődéssel van a tüdővész fejezete megírva.

Munkatársa volt a Nothnagel-féle nagy gyűjtőmunkának, a kilencvenes évek derekán pedig Bókay Árpáddal és Kétlyvel a hatkötetes magyar belgyógyászatot adta ki, melynek számos fejezetét ő maga írta. És ha maga a mű el nem kerülhette az ilyen gyűjtőmunkák közös sorsát — az időelőtti és egyenetlen vénülést —, mégis orvostörténelmünknek egy maradó jelzőköve marad, mely az utókornak is tanúskodhatik arról, hogy abban az időben nálunk a belgyógyászat tudományos művelése a többi nemzetekével már egy színvonalon tartott.

Aki Korányit, a klinikust és tudóst akarja helyesen értékelni, annak abból kell kiindulni, hogy ő abban a tudományban, amelyet uralt és amelyben nálunk évtizedeken át vezetett, voltaképen auto-didakta volt. Mert amit az akkori viszonyok között a mi egyetemünkön vagy rövid bécsi tartózkodása alatt elsajátíthatott, az nem képezhette későbbi széleskörű tudásának alapját, de az sem, amit ismételt külföldi utazásain nagymohón magába vett; rendszeres klinikai iskolázottságot nem nyert és túlzás nélkül mondhatjuk, hogy ő az ő későbbi belorvostani nagy tudásának alapját önképzés útján, nagykállói gyakorlata közben vetette meg. Könnyű elképzelni, hogy — különösen akkoriban — mit jelentett az, egy kiterjedt vidéki praxisnak időtrabló fáradságai között alapos, komoly tanulmányozással pótolni azt, amivel az egyetem neki adós maradt.

Ez az egyik.

A második nagyon figyelemreméltó körülmény pedig az, hogy az orvostudománynak milyen epochájába esik az ő fejlődésének, érettségének és későbbi vezetőségének ideje. Ő maga egyszer tréfásan ennek az időszaknak két végpontját így jellemezte: „Tanulokorunkban a tífuszt mi még Nervenfiebernek tanultuk, én magam pedig ma a paratífusz A és B-t adom elő.“ E között a két véglet között a hosszú utat megtette, mindig lépést tartva azokkal, akik új irányt mutatva, az addig taposott országútról letértek, sőt — minthogy nem tagadható, hogy az orvostudomány története a tévelygések története — az út egy részét kétszer is megtette, ha hozzászámítjuk a tudományos kutatás útvesztőit.

De még egyet. A mi tudományunk, amely a 80. Olympiád első esztendejével, vagyis 460 évvel Krisztus születése előtt kezdődött, az egész idő alatt annyit és oly gyorsan nem haladt, olyan gyökeres és fundamentális változásokon nem ment keresztül, mint éppen a múlt század második felében.

A reformáció óta — különösen a német egyetemeken — a bölcsészeti fakultások mindinkább domináló szerephez jutottak; amikor pedig Kant a metafizikát belevitte a természettudományokba és ezeket a priorisztikus módszerrel kezdték fejtegetni, akkor különösen Schelling és Hegel naturfilozófiai iskolájáról lassan kiderült, hogy minden reális alapot nélkülöző absztrakt okoskodásaival nem képes a gondolkodásnak azt a biztosságát megadni, amelyre a természeti jelenségek kutatásában szükség van. Midőn végleg bebizonyosodott, hogy a bölcselők a természet törvényeit megfejtteni nem képesek és a természetfilozófia csődöt mondott, jött Johannes Müller, ki minden dogmát félretéve, a módszerre fektette a fősúlyt, még pedig arra a természettudományira, amely megfigyel és észlel és ennek alapján tényeket állapít meg. Terjedt ennek nyomán — bár lassan és nehezen — a fizikai módszeres gondolkodás; a párizsi bonctani iskola a bonctani kóros elváltozásokat állapítja meg, de Rokitansky már tovább megy és ezen változások fejlődését és azokat a betegségi folyamatokat kutatja, amelyek ama elváltozásokhoz vezetnek; amíg Laennec a hallgatódzás és kopogtatás tüneteit egyenesen bizonyos betegségek tüneteinek tekinti, addig Skoda e tüneteket csakis mint bizonyos fizikai állapotok jelenségeit fogja fel és a párizsival szemben már előbbre jutott a bécsi iskola. A kórbonctani iskola a fiziológikus

kórtan irányában kezdett haladni, a természetfilozófiának mind-
amellett maradt még nyoma Rokitansky humoral-pathológiájában
a crasis-tannal együtt. Bichat az életet, tehát a betegségeket is az
ő huszonegyféle szövetszerének különböző szöveteibe lokalizálta,
Virchow* pedig tovább ment, a Bichat-féle szövetek életét
és ezzel együtt a betegségeket is a sejtekbe lokalizálta; ezen épült
fel a cellular-pathológia, amellyel a humoral-pathológiát végleg
megdöntötte. A bonctani alapot úgyszólván a végletekig ismertük.

Ezen alapon indult meg az életműködéseknek és a funkcionális
zavaroknak mint betegségeknek kutatása ugyanazon természet-
tudományi módszerekkel, amit elsősorban Claude Bemard geniali-
tása szervezett — mint kísérleti orvostant — tudománnyá. Ez
képezi az átmenetet és áthidalást az eddig elfoglalt területről, a
konstatáló anatómiai területről — arra az ígértföldjére, ahol az
oknyomozó kutatás, amely nem elégszik meg annak megállapítá-
sával, ami történt, hanem azt keresi, hogy miért és miként történt,
— volt hivatva világosságot deríteni.

Griesinger mondotta: „Die Cholera war es vör Allen, die
allmählich der endlosen Stubenweisheit über Myasmen und Kon-
tagien ein Ende machte.“ Mint tudjuk, Semmelweisnek statisztika-
kára alapított empirizmusa, szabatos okfejtése és logikus érvelése
dacára eleinte nem tudott érvényre jutni. De már a weimari
kolera-értekezletnek foglalkoznia kellett Haller, Thome és Klob
mycológiai tanulmányával, bár eredmény nélkül, amíg a tapoga-
tózások és próbálgatások hosszú során keresztül végre 1877-ben
az első tudományosan bebizonyított patogén mikroorganizmus-
nak, az anthrax-bacillusnak felfedezésével az orvostudomány az
setiológiai tudás fázisába került. Nemcsak hogy Pasteur az ő-
nemzést chimerának jelenthette ki, hanem ami fő, hogy teljes
diadalt aratott Du Bois Reymondnak az a tétele: „Nur mechani-
sches Begreifen ist Wissenschaft.“

Koch és a többiek alapvető munkája teremtette meg azután
a bakteriológiát mint önálló új tudományt, amely természetesen
elsősorban a fertőző betegségek kórtanát teljesen átváltoztatta s
azoknak klinikai átdolgozását is szükségessé tette. De mi több, a
fertőző betegségek okának ez az objektív felismerése, az a biztos
tudat, hogy a kórokozó szervezetek élettana folyton érinti az ép
és kóros élet folyamatait, legközelebb azon okok elkerülésének és
elhárításának kutatására vezetett és így a közegészségtan meg-
szűnt tárcacikk lenni, hanem biztos alapra fektetett tudomány-
nak fejlődött, amely ezentúl mindent, amit az egyesnek tanácsol,
és amit a köztől követel, tárgyilagosan meg tud indokolni.

Igaza van Korányinak, ha azt mondja, hogy az, aki már az
új éra ezen tanaiban nevelődik és képeződik, a múlt közvetlen
ismeretének hiányában nem képes átfogni azt a distanciát, amely
az újabbkori haladás két végpontját egymástól elkülöníti s hogy
mily nehéz nekik régieknek, akiknek előbb egyet-mást magukról
le kellett fejteniök, hogy elméjükben helyet találjanak az új tanok.

És mégis, az ő bámulatos fogékonyságával, fáradhatlan éber-
ségével nemcsak hogy pályája végéig mindezen fundamentális
átalakulásokat érdeklődéssel kísérte volna, de felvett minden újat,

* *Pertik*: Pasteur és Semmelweis.

azután higgadt, önálló bírálattal határozta meg, hogy mit tegyen azokból a magáévá és sikerült neki mindvégig, hogy mindezen tudományos átalakulások szakaszain diadalmas eredménnyel küzdje át magát.

Az ő ritka szellemi asszimiláló-képességének fényes példája az ő rektori beszéde is „Az emberi akarat szabadságáról“, melyben ő ezt az ő szakmája körén kívül eső, idegenebb kérdést Wundtnak fizioiógiai pszichológiája alapján otthonos biztossággal fejtegette.

Tudtuk — mert nap-nap után láttuk — nála ezt mindannyian és mégis egyenesen bámulatba ejtett gondolkodásának az a felfogó és alkalmazkodó képessége, amelyet akkor tanúsított, amikor a nyolcvan éves tudós a Markusovszky-előadások során nekünk a „Seitenkettentheoriát“ fejtegette.

A sebészetnek újabbkori rohamos haladása sem maradhatott visszahatás nélkül a belorvostanra, nevezetesen egyes kérdésekben a belgyógyászoknak egészen új állásfoglalását vonta maga után. Azáltal, hogy számos szerv a mütéti beavatkozásnak hozzáférhetővé vált és sok olyan esetben, amelyekben a belső gyógykezelés eredményhez vezetni nem tudott, most már a sebészetre hárult — erre való képességénél fogva egyúttal — a gyógyító eljárás kötelessége, jött létre azon nagy mesgyés terület, amelyen sok ápolni, de sok gyomlálni való is akadt. Más belorvosokkal szemben, akik kicsinyes féltékenykedéssel próbálkoztak e határsértésnek ellentállani, Korányi rögtön felfogta az új helyzet fontosságát és a mesgyés eseteket az egyedül helyes szemszögből ítélte meg, tudniillik a betegek érdekéből. De ugyanezen érdekéből lelkiismerete egész szigorával vonta meg minden esetben azt a határvonalat, amelyen innen a belorvosnak még nincsen oka az esetről lemondani, így állást foglalva a felesleges vagy túlkorai indikációk ellen, de amelyen túl a beteg érdeke egyenesen megköveteli, hogy abban az elbánásban részesüljön, amely pontos javallat szerint őt a késedelem veszélyeitől megóvja és így gyógyítását inkább lehetővé, esetleg bizonyossá teheti.

Midőn a nyolcvanas évek elején Vant' Hoff, Ostwald és mások a stereokémiának és elektrolytikus disszociációnak és ezekhez hasonló vizsgálatoknak alapján a fizika és kémia határán egy igen fontos új tudományt, a fizikai kémiát alapították, akkor köztudomás szerint éppen Korányi koródáján és laboratóriumában ez az új búvárlati irány a maga biológiai vonatkozásaiban olyan alapos és beható művelésre talált, hogy egyes kérdésekben, mint például a vesefunkciók és a vérkeringés kórtani fizioiológiájában végzett önálló kutatásaival és tanulmányaival vezető szerephez jutott és így az ő laboratóriumának érdeme, hogy a fizikai kémiának ezen téren felmutatott szép eredményei ma már az orvostudományos további munkálkodásnak is biztos alapot és sikerdús eredményt tettek lehetővé.

Ugyanígy volt a Röntgen-vizsgálatokkal is, amelyeket sietett klinikáján meghonosítani, melyek ott hamarosan nemcsak a diagnosztikának és therapiának nélkülözhetetlen kellékei lettek, de ott maguk is önálló külön művelésben és kiképzésben részesültek.

Mint klinikai tanár a legjobbakk közé tartozott. Eltekintve nagy tudásától és szónoki képességétől, melyek őt egyenesen a tanári pályára predesztinálták, legbecesebb tulajdonsága abban

nyilvánult, hogy mint mindig kerülte a szélsőséget, úgy a tudomány mai színvonalával egybevágott előadásában is tartózkodott a hallgatóságot fárasztani felesleges irodalmi ballaszttal és nem terhelte hallgatói figyelmét és felfogóképességét a tudomány olyan kérdéseivel, amelyek még nem bizonyultak tényeknek, még a kutatásnak, bizonyításnak stádiumában voltak, avagy túlságosan absztrakt voltuknál fogva a gyakorlati belorvostanhoz csak távolabbi vonatkozással bírtak. Innen az, hogy előadásának vonzóerején kívül a hallgató figyelt, mert ösztönszerűen is érezte, hogy figyelnie érdemes, hogy figyelnie kell, mert mindarra, amit itt hall, az életben tényleg szüksége lesz; mindamelllett klinikai tanítását nem süllyesztette az Andoyer-féle írás-tanítás módjára, — amelynél az írónnal előírt betűket a tanulónak csak tintával kell utána húznia —, sőt ellenkezőleg azon iparkodott, hogy hallgatóit arra az önálló logikai gondolatmunkára nevelje, amely helyes gondolatművelet nélkül a gyakorlati orvosi működés biztos és nélkülözhetlen alapja: a helyes diagnózis ki nem bontakozhatik. A gondolkodás iskolázottságára iparkodott hallgatóit szinte észrevétlenül rászoktatni.

Egyik klinikai megnyitóbeszédében mondja hallgatóinak: „magukévá kell tenni azon szövevényes észbeli műveleteket, amelyek a diagnózis és a gyógyítás útjának megállapítására vezetnek“.

Előadásaira a szó szoros értelmében nem készült; az egyes előadásokat nem tartotta otthon füzetekben előkészítve raktáron; minden előadása ott született meg a tanteremben és épp ezért nem esett ismétlésekbe; az előadás egész gondolatmenete ott épült fel beszéde közben és amit gondolatai ajkára hoztak, azt jól és gondosan megfogalmazva adta tovább; egy és ugyanazon tárgynak minden előadáson más-más oldalát fejtegette és azért volt előadásainak közvetlen hatása, tehát haszna is.

És a józan középúton maradt abban is, hogy amíg egyrészt polypragmasiára nem tanította hallgatóit, úgy arra is megtanította őket, amit tenniök kell, óvta őket a kényelmes nihilizmustól; klinikai feladatát abban a felfogásban gyakorolta, amelyet Petersen modern hippokratizmusnak nevez.

A szokott nyugodt és komoly modorában beszélt, mindvégig lekötve a hallgatóság figyelmét, anélkül, hogy anekdotázott volna. Szigorú volt, de igazságos. Jól ismerte a fiatalság pszichéjét és okosan számolt vele, anélkül, hogy népszerűséget keresett volna; és ha minden egyes hallgatójával nyájas tudott lenni, nem csoda, hogy a fiatalok mind szerették és nagyra tartották, ahogy egész tanári pályája alatt a fiatalsággal soha kellemetlensége vagy baja nem is volt.

Hippokrates eskümintájának egyik szakasza így szól: „Esküszöm..., hogy azt, aki az orvostudományra megtanított, úgy fogom tisztelni, mint saját szülőmet“, ebből a fiúi tiszteletből volt valami abban a nagyrabecsülésben, amellyel a fiatalság ő irányában viseltetett.

Korányi a gyakorlóorvos bizvást elmondhatta magáról, hogy az ország bizalmát bírta. Kezdve a főúrtól, aki különvonton hozatta le kastélyába, le a szegény emberig, aki a községben összekilincsel pár garason iparkodott fel hozzá a klinikára, mind az ő tanácsát kérte, mind ő tőle várták egészségük helyreállítását.

Pedig-pedig sok fiatal kollégánk türelmetlenségét vigasztalná, ha részletesen tudnák, hogy Galenus eleinte mennyire elkerülte Korányit, hogy itt a fővárosban praxisa milyen lassan és nehezen, de különösen milyen hihetetlen szerény anyagi eredménnyel indult meg. Később nagyobb híre volt, mint annak idején Balassának.

Semmi kétség benne, hogy ezt elsősorban az ő nagy orvosi tudásának, diagnosztikai biztosságának és therapiás ügyességének köszönhette, mert tagadhatatlanul igaza van a hallei poliklinika nagynevű orvosának, Kruckenberg Péternek, ha azt mondja: „Die ärztliche Behandlung ist und bleibt eine Kunst,“

De a belgyógyásznál ez önmagában még nem is elég; ha talán úgy is van, amint Jean Paul állítja, hogy a sebészet meg tud lenni szimpátia nélkül is, úgy ezt a belgyógyászatról már kevesebb biztossággal állíthatnánk, mert nem mélyebb ok nélkül való Leydennek az a mondása, „Die Bedeutung der Medizin liegt aber in unserem Objekte, dem Menschen“, aki a maga orvosában az embert is keresi és közismert az a tény, hogy a gyakoróorvos működésének egy nagy része psychotherapia, vagyis a pszichikus befolyás, amit az orvos betegére gyakorolni képes.

Erre pedig csak az a nevelés képesíti az embert, amely annyira csiszolja alkalmazkodóképességét, hogy minden egyes betegével, ennek pszichéjével egy szintre tud helyezkedni és innen veszi be magát a beteg bizalmába; s ez volt Korányi nagy művésze. Betegei között különbséget nem ismert, natu major, natu minor mindannyian egyenlő mértékben mérte figyelmét és türelmét; ha pedig a beteg bízik, akkor hisz, és ha az orvosnak hisz, akkor ebből morális erőt merít bajának és kínjainak elviselésére. A legkétségbeejtőbb esetekben a betegnek reményt — a nyomornak ezt a mennyországát — iparkodott nyújtani. „Nem a Nouma Koumestan meghasonlott professzora volt, aki az orvosi tehetetlenséget példázza, nála a tudás nemi az elkeseredést érlelte, hanem a mentő segítség forrása lett.“ Innen az, hogy lázas türelmetlenséggel várták, hogy mikor jelenik meg ő, akinek nevéhez annyi reménynek hite csatlakozott, kinek tehetségéhez annyi bizalom fűződött. Nyugodt modorával, nyájas fölényével elérte azt, hogy a beteg mind több bizalommal tapadt hozzája. A beteggel soha nem elcelődött.

Ki nem ismeri azt a mondást, hogy „amidőn Isten a hazugságot bűnnek jelentette ki, az orvosokra kivételt tett“. Még az orvosnak e kiváltságát is oly diszkrécióval gyakorolta adott esetben, hogy vele a beteg előtt a valót leplezni tudta, anélkül, hogy bárdolatlan formájával bántotta volna a hozzátartozókat, „Wisset, dass ein Kranker Tag und Nacht seinem Arzt soll eingebildet sein und . . . all sein Sinn und Gedanken soll der Arzt in des Kranken Gesundheit stellen.“ Mintha egyenesen Paracelsus ezen előírása szerint állította volna be praxisát, hogy napközben kocsiájában állandóan a kétséges és súlyos betegek körüli gondjainak egész raja kísérte, bizonyítja például az az eset, hogy megvizsgálva ma egy beteget, kihez semmi közelebbi érdeklődés nem kötötte, másnap kora reggel egy részletes levélben újból felhívta a kezelőorvosok figyelmét mindazon körülményekre, amelyek a javasolt műtét közben döntők lehetnek. Nagy tudásának gyakorlati alkalmazásában ő megfordította azt a francia mondást, hogy a tudás leköti a

lelkiismeretet, mert abból, amit tudott, sohasem tanácsolt, sohasem alkalmazott olyant, amit lelkiismeretével megegyeztetni, vagy ennek csak rovására tudott volna használni.

A nagy emberek életét nemcsak azért érdemes taglalni, mert a nemzet tartozik fia becsét ismerni, hanem azért is, hogy okuljunk belőle. Már évtizedek óta általános a panasz, hogy sülyed az orvosi rend tekintélye. Korányi erről nem panaszkodott, és miért nem? A boroszlói laboratórium bejárója fölé Ladenburg ezt íratta: Keresd az igazságot és ne kérdd, hogy mi hasznod belőle. A mi napjainkban, amikor a kalmárszellem uralkodik a világon és még az ideális javak is az egocentrikus körzetbe sodródnak, ez a felírás egy kirívó anakronizmus. Az az általános panasz pedig az őszinteség híján van, ha nem látja azt az orvosi merkantilizmust, amely körülöttünk folyik, amely már a kollektív produkcióig is eljutott és nem abban akarja megtalálni önmagának setiológikus momentumait. Az orvosi rend válútra került; senki sem kényszerítheti az orvosokat, hogy éppen ők legyenek az önzetlenség képviselői itt a földön, de akkor hipokrizis nélkül találjuk bele magunkat ennek abba a konzekvenciájába is, hogy a rend tekintélye mindinkább a faluvégre kerül. Korányi orvosi etikáját nem paragrafusokra, hanem saját érzékeny lelkületére alapította s éppen ezért nem volt oka panaszkodnia arról, hogy tekintélye sülyed.

Az egyes betegnél emberi meleg érzéssel szívesen méltányolta annak jogát az egészséghez, mint öncélhoz, amint azonban az összeség egészségéről volt szó, ebben mindig a nemzeti erőt, tehát a megélhetésnek, fejlődésnek, haladásnak és gyarapodásnak eszközét értékelte. Azt a meleg érdeklődését az ország közegészségügye iránt, amelyet már Nagykállón mutatott, tanúsította tanár korában is; nemcsak hogy a közegészségi tanács rendes tagja volt annak megalakulásától kezdve, hanem élénk részt vett már azon az előértekezleten is, melyet éppen a tanács megalakítására Wenckheim akkori belügyminiszter saját elnöklete alatt tartott és amelyen a tárgyalás alapját az az emlékirat képezte, melyet e tárgyban Korányi harmadmagával szerkesztett. A tanács megalakulása után alig volt fontosabb kérdésben kiküldött bizottság, amelynek Korányi elnöke vagy tagja ne lett volna; országos kórház-tervezet, lipótmezei tébolyda szervezése, kuruzslás, lelenházak, a magyar gyógyszerkönyv, a gyógyszerészeti rend, a grammsúly rendszer, a szülésznők naplója, a bányakerületi orvosok szolgálata, hullák elégetése, az egyleti orvosok, a törvényhatósági és törvényszéki orvosi tisztí vizsgák, ásványvizek kezelése, a közvágóhíd, a kolera, a küteges hagymáz, az agy- és gerincagyhártyalob-járványok elleni védekezés mind olyan ügyek és kérdések, amelyek az ő hatóságos közreműködésével tárgyalattak. Legjelentősebb akciója azonban azzal indult meg, midőn 1869-ben az országos egészségügyi törvényjavaslatnak kidolgozását indítványozta; az erre a munkálatra kiküldött négy albizottság készített egy tervezetet, amely azután 1875-ben Tisza Kálmán belügyminiszter elnöklete alatt ankétszerűen letárgyalatván, az 1876. évi XIV. t.-c.-nek képezte alapját. 1883-ban a tanács másodelnökévé, 1892-ben pedig elnökévé nevezték ki. Elnöksége idejében az ő kezdeményezésére létesült az állandó járványbizottság és a gyógyszerkönyvi bizottság; szervezte a szünidei tanácsot és a könyvtárt, szabályoztatott

a rendkívüli tagok kinevezése, javaslatot tett a tanács a kolera elleni védekezés kérdéseiben nemzetközi értekezlet egybehívására; külön reform-bizottság- javaslatot dolgozott ki a közegészségügyi szolgálat újjászervezése tárgyában és az ő személyes elnöklése alatt a járványbizottság hónapokon keresztül tárgyalva állapította meg a közveszélyes heveny fertőző betegségek terjedésének meggátolására szolgáló javaslatát, mely mint járvány törvény-tervezet 1896-ban — tehát 17 évvel ezelőtt — terjesztetett föl. Nem az ő hibája, ha Magyarországnak még mai napig sincs járványtörvénye.

1897-ben azután az igazságügyi orvosi tanács elnökségét vette át. Öreg lábakkal ment ebbe az új országba és ismét csak az ő ritka alkalmazkodó képességét és tapintatát bizonyítja, ha ebben az új munkakörben is csakhamar otthonos volt, az ő — még a legcsekélyebb mellékkörülményre is kiterjedő — gyors felfogásával és éles ítéletével a sokszor bonyolódott és kényes ügyekben biztos alapon vezette a tárgyalásokat. De nem szorítkozott a folyó ügyek elintézésére, hanem itt is maradó emléket hagyott maga után. Hogy az évek folyamán letárgyalt orv ostor vény széki eseteknek tanulságai — mint ő maga mondja — szélesebb nyilvánosság tudomására jussanak, az ő javaslatára az életből vett eme gazdag kazuisztika szakszerűen csoportosítva és céltudatosan feldolgozva, három kötetben jelent meg; ezzel az efemer sikeren túl azt a maradandó eredményt kívánta biztosítani, hogy az életből merített tapasztalások eme tárháza hozzájáruljon orvosainknak és az ország bírói személyzetének kiképzéséhez.

Tudományos működésének egy igen jelentős része a mi egyesületünknek jutott, melynek 1865 óta tagja, 1866 óta választmányi tagja, majd elnöke, végül pedig tiszteleti tagja volt.

Az évek során negyvenhárom előadást tartott, azonkívül négy emlékbeszédet mondott, nem számítva a betegbemutatókat és hozzászólásait az egyes vitákban. Tervszerű munkája kitűnik abból, hogy már 1875-ben előadást tartott a tüdővésztan akkori álláspontjáról, majd később az ő indítványára és az ő elnöklése alatt alakult meg ezen egyesület tuberkulózis-bizottsága, amely csak akkor oszlott fel, amikor lelkének egy régi vágya beteljesedett, a magyar orvosok tuberkulózis-egylete megalakult. Jó magyar érzése világlik ki abból, hogy ugyancsak az ő indítványára és az ő elnöklése alatt alakult meg ezen egyesület balneológiai bizottsága, amely feladatául tűzte ki magának, hogy a magyar fürdőügyet — országunknak ezt az egészségi és nemzetgazdasági fontos ügyét — közelebb hozza a magyar orvosok szívéhez; ebből az érdeklődéséből indult meg az ő ismeretes akciója is a Balaton vidéke emelésére; a bizottság kezdeményezésével annyira fel tudta keltetni és nem engedte közönybe fulladni a magyar orvosok érdeklődését ezen igazán magyar ügy iránt, hogy ebből a magból fejlődött ki a mai balneológiai egyesület.

Egyesületünkben igen mozgalmas tevékenységet fejtett ki akkor, amikor Koch először előállott tuberkulin-kezelésével és ő ennek tanulmányozására itt az együletben egy ad hoc bizottságot alakított. Az idők nagyobbodó távolából is emlékezhetünk rá, hogy Koch tuberkulinja „miként támasztotta világszerte a reménységnek azt az örült lázát“, hogy most már bezárult a halál

legnagyobb kapuja és hogy ezen túlhajtott reménységek romjain nem maradt egyebünk, mint egy nagy csalódás. A bizottság tagjai — mind saját tapasztalataik alapján — kivétel nélkül e csalódásnak adtak kifejezést, egyedül csak Korányi, az ő éles judiciumával olyan véleményt adott le, amely egy részében az akkori tényállást lezárta ugyan, de más részében a jövőre vonatkozólag olyan következtetéseket mutatott, amelyeket a specifikus therápia haladása és fejlődése különösen az utóbbi időben fényesen igazolt.

Utolsó klinikai kutatásainak és tanulmányainak eredményét „a gerincoszlop kopogtatási hangjának diagnosztikai értékéről“ is itt adta elő, úgyszintén az ugyanebbe a bűvarkodási körbe tartozó előadását is „az ép és kóros vesék kikopogtatásának célszerű módjáról és eredményeiről“. Senki sem gyaníhatta akkor, hogy ezzel tőlünk búcsúzik.

Nagy sikereinek egyik fontos eszköze — úgy látszik már diákorától kezdve — az ő szónoki képessége volt, hogy a kimondott szónak hatalmát tudta gyakorolni. Nem a káprázatos szónokok közül való volt; bizonyos komoly méltóság volt előadásában, melyhez hasonlót az angol szónokoknál találunk. Halkan, de tisztán tagolva beszélt, szóvirágot nem használt, gesztusa szerény és nyugodt volt; de hatott a beszéd tartalmával, szoros logikai konstrukciójával és gondos fogalmazásával, amely minden kifejezést megválogatott, Választékos volt a beszédje, ha négy szemközött a fiatal orvostanhallgatóval volt beszélőnivalója és válogta a szót az ő rektori beszédeiben is; ahogy semmiben, úgy beszédjében sem volt soha pongyola. A vitába nem engedte a szenvedély hangját beleszólni, az eszmék harcát jogosultnak tartva és tisztelve, azt a szenvedélytelenség higgadt szavával vívta meg. Személyes érzelmeit el tudta hallgattatni ott, ahol az igazságról volt szó.

Tanúi voltunk annak az esetnek, amidőn itt az egyesületben egyik bemutatott esete vita tárgyát képezte és élveztük, ahogy a jóval fiatalabb ellenféllel szemben diagnózisát úri előkelőséggel védte és bizonyította. Ugyanilyen előkelő módon vitatta álláspontját a mellhártyabántalmak gyógykezelésében és udvarias volt írásos vitatkozásaiban is, mert sohasem feledte, hogy ellenfele neki — kollégája is.

1894. évi szeptember hó 7-én, egy verőfényes őszi nap délutánján a műgyetem volt épületéből két férfi karonfogva, komoly beszédbe merülve tartott a Nemzeti Múzeum felé: Korányi volt és Leyden; őket látva senki sem gyaníhatta, hogy ezzel a jelenettel Magyarország közegészségügyének egy új és igen fontos fejezete kezdődik. A VIII. nemzetközi közegészségi és demográfiai kongresszus előkészítésekor az egyik díszelőadásra éppen Korányi indítványára Leydent kérték fel, hogy ismertesse a tuberkulózis elleni védekezést. A felszólításra még válasz sem érkezett, amikor Bécsből Schrötter önként jelentkezett, hogy a tuberkulózis szanatóriumi kezeléséről kíván egy nagy nyilvános előadást tartani. A végrehajtó-bizottság kényes helyzetbe jutott, de vele együtt Korányi is, aki Schrötterrel is jó barátságban volt, amíg végre is sikerült — igaz, hogy Schrötternek egy kis duzzogásával — a kérdést elintézni úgy, hogy Leyden fogja az előadást tartani. Előadása során taxatív felsorolta nemcsak a külföldi intézkedéseket, hanem azon intézményeket is, amelyeket a külföldön akkor már

létesítettek és a magyar hallgatók kezdtek feszengeni és pirulni azon, hogy abból a listából hiányzott Magyarország, mert ott addig nem történt semmi. Előadás után az ülés elnöke, Korányi Frigyes, bejelentette, hogy egy névtelen adakozótól 10.000 forint áll rendelkezésére az első szanatórium céljaira. Formailag ezt jelentette be. Lényegében pedig ez, annak bejelentése volt, hogy a múltnak mulasztásait pótlandó, Magyarország is fölveszi most már a népusztító kórság ellen a rendszeres küzdelmet. És megindította az akciót hírlapi közleményekben, a főrendiházban tartott beszédjével, amellyel a kormánynak és a nagyközönségnek figyelmét sikerült e fontos kérdésre felhívni. Titokban pedig gyűjtött pénzt is és egy kis táborkart szervezett, amellyel az első szanatórium építkezésének ügyét előkészítette; az ő meggyőződéstől áthatott szívóssága kellett hozzá, hogy a sok — részben mesterséges — nehézségeket leküzdje, de leküzdötte úgy, hogy az Erzsébet királyné szanatóriumában 1901. évi november 10-én megkezdhatték a betegfölvételt. A maga részéről gondoskodott arról is, hogy a „Betegsegélyző-alap“ létesítésével a szanatórium működését minél eredményesebbé tegye. Tisztában volt ő azzal, hogy ezzel az egész nagy kérdésnek csak kezdetén vagyunk és ezért egybevetve a külföldi példák jó eredményét a mi anyagi erőnkkel, már 1906-ban kezdeményezte a tüdőbeteg gondozó-intézet létesítését; jóval kisebb intézmény, mint a szanatórium és létesítése neki mégis még több kellemetlenséget okozott; de végre ezt is átadhatta áldásos működésének. Amikor pedig az ő folytonos lelkes agitációja folytán a vidék is föleszmélt és ott is megindultak a mozgalmak, akkor az egész országos küzdelem tervszerűségének biztosítására és irányítására egy központi szervezésnek szükségességét érezte és ennek tervezetét dolgozta ki. Ott volt a magyar orvosok tuberkulózis-egyesületének megalapításánál is és nagy örömet szerzett neki, hogy annak keretében e fontos kérdésnek tudományos kutatását és művelését is biztosítva tudta. Éveken keresztül nem fáradt bele, hogy tudományos cikkelyekben, közgyűlési beszédekben és minden alkalommal újból és újból tárja fel és ismertesse azt a nagy nemzeti bajt, amely ezen ország lakosságát sújtja, így tartotta ébren a kormány és a hatóságok figyelmét, így a társadalomnak érdeklődését és áldozatkészségét.

Magyarországon a tuberkulózis elleni küzdelemnek ő volt megindítója, és leglelkesebb bajnoka maradt utolsó leheletéig. És ha ma az országban három nagy szanatórium van, ha az országban harminchét tuberkulózis ellen küzdő egyesület működik és az országon körülbelül hetven tüdőbeteg gondozó-intézet hálózata terül el, az épp úgy Korányi éleslátású kezdeményezésének és energiájának az érdeme, mint érdeme fog maradni, ha ezen a téren az ő apostolainak a jövőben sikerült majd elérni, hogy az embermentő munka eredményét a statisztika számokban is ki tudja mutatni.

E helyen mondott egyik emlékbeszédében Korányi fölemlítette a szombat esti társaságot is. Olyan időben, amikor az emberekől kezdett már kiveszni az egymáshoz tartozás és az egymásra utaltság tudata, alapította ő másodmagával ezt a társaságot. Aki a mi orvos-művelődésünk történetét fogja megírni, annak ezzel a kis körrel részletesebben kell majd foglalkoznia, mert szerény címe dacára ez a — sokat ócsárolt — társaság volt az

utolsó negyven év alatt minden orvosi közügynek csirázatója; a két nemzetközi és a magyar kongresszus, a két kiállításnak orvosi és közegészségi csoportja, a szünidei kurzusok és az orvosi továbbképzés, a balneologiai és a közegészségi egyesület mind itt készítették elő. A tanári karnak, a közegészségi tanácsnak fontosabb kérdéseit itt beszélték meg előzetesen. A régi gárdából ő maradt meg utolsónak ennél az asztalnál, amely mellett oly jól érezte magát, ahol beszédje élénkebb, a hangja melegebb lett; ahogy minden ízléstelenséget, úgy kerülte az olcsó szellemeskedést is, de élvezet volt hallgatni, ha itt, ebben a körben, régibb és újabb jóízű históriákat mondott el, olyan zamatos nyelven, amelyet csak a megyei életből hozhat magával az ember, amit itt a fővárosban megtanulni nem lehet. Az utolsó időben ritkábban járt oda, míg végre most árvának hagyta itt ezt a kis kört, melynek mindvégig lelke volt s amely azóta szombatról szombatra hiába várja kedves Frigyes bátyját.

Korányi egy komplex egyéniség volt, a közérdek szempontjából pedig ezek a legértékesebbek, mert nem egyoldalúan és sokkal több eredménnyel érvényesülnek.

Helvetius iskolája a nevelést mindenre képesnek tartotta és mindent a nevelésnek tulajdonított. Körülbelül azt hitték, hogy az ember egy carta bianca-nak születik, amelyre a nevelés mindent ráírhat, amit akar. Nagyon tévedtek; mert ahogy a közönséges agyagból semmiféle tűzben sévresi porcellánt égetni nem lehet, úgy a nevelés sem adhat képességeket és nem művelhet csodát az emberrel. A valóság az, hogy a természet egyenlőséget nem ismer, egyik teremtményének előnyt ad a másik felett, azt az előnyt, azt a fölényt, amit Renan, Spencer és mások hirdettek.

A természetnek ilyen protegáltja volt Korányi.

Az atyai háznál gondos nevelésben részesült, mely a latenter benne szunnyadó gondolat- és érzelem-világot ébresztette, fejlesztette, de fegyelmezte is, úgy, hogy ennek folytán a legszigorúbb ura és a legengedelmesebb szolgája volt saját magának. Fényes szellemi képességével párosult az a fáradhatlan ambíciója, hogy tudását folyton bővítse, azt minél inkább terjessze s a közjó számára hasznosítsa. Nemes gondolkozású volt kicsinyben és nagyban egyaránt és ezért, amidőn a nemességet kapta, egyik tanártársa üdvözlő beszédében bizvást mondhatta, hogy ez nem a memesség adományozása, hanem csak ratifikálása volt a veleszületett nemességének.

Amidőn Balassa halála után csakhamar vezérszerephez jutott, helyesen ismervé föl és mérlegelve a külső körülményeket, arra a következtetésre kellett jutnia, hogy itt az orvosi tudományosság előbbrevitelében, az orvosi tanítás és orvosképzés fontos ügyeiben, épp így a közegészségügyben is egy fontos rendeltetés hetöltése válik kötelességévé és ennek szolgálatába állította minden képességét.

Vezetőnek született és nevelődött, mert nagyon jól tudta, hogy nem elég a célokkal és irányokkal tisztában lennünk, de meg kell válogatni a módját és eszközeit is. Fegyelmezettségével járt az ő óvatossága és tapintata, amely mindig abból indult ki, hogy hatása csak annak lehet, ami az idők lelkében visszhang-

zik; azért soha nem kockáztatott semmit, minden kezdeményezésnek, mondjuk minden lépésének higgadtan választotta meg a kellő időpontját, ami már önmagában is sikereinek nagyrészét biztosította.

Szerette az emberiséget, mint minden erős szív és szerteágazó egész munkájának közös alapját Cicerónak az a nagy emberi szempontja képezte, melynek „Caritas humani generis“ a neve. De nem a szájalomnak azzal az érzelgős felfogásával, amely Seneca szerint csak gyengeség, hanem azzal az államférfíui megértéssel, amelyben az ő helyes és egészséges szociológiai érzése is gyökeredett s amely különösen közegészségi törekvéseiben — így a tuberkulózis elleni küzdelemben is — domborodott ki leginkább és amely megértésnek gyakorlati alkalmazásával és művelésével vélte, hogy legtöbbet használhat a magyar népnek.

Mert jó magyar, jó hazafi volt. Nemcsak azért, mert diákorában a szabadságharcban részt vett, hanem mert egész valójával ennek az országnak anyagi és szellemi érdekeit iparkodott szolgálni. Strauss Dávid úgy találta, hogy az emberiség a legtöbbször túlmagas fogalom, semhogy arra közvetlenül tudjanak emelkedni, hanem hogy legtöbbször a nemzeti érzésen keresztül jutnak az emberiség nagy eszméinek felfogásához. Érdekes, hogy Korányinál éppen az ellenkezőt észlelhettük; ő az emberiséget a maga egészében fogta fel és érezte át és ennek nagy céljait és eszközeit, gondolatvilágát és ennek irányait, a haladásnak erkölcsi és anyagi erőforrásait sohasem nézte oly elvontan, hogy mindezeket saját nemzetének szükségleteibe, erőképességébe és más vonatkozásaiba ne kapcsolta és eszerint ne cselekedett volna.

Ebben pedig messzire szóló példáját és bizonyítékát adta annak, hogy igaz, hogy csak sok tudással és egy élet hosszú munkájával — még pedig kultúrmunkával — más téren mennyivel inkább lehet szolgálni a hazát és érdekeit, — mint a politika terén.

Nem ok nélkül íratta egy híres olasz író babérkoszorújára: „Per non dormire“, mert csak a botanika tanítja azt, hogy a babérnak nincs tövise, — az élet mást tanít. Korányi okos ember volt, nem ismert olyan napot, amelynek árnyéka nincs és tudva azt, hogy az élet ingyen nem ad semmit, tudta azt is, hogy kisebb kellemetlenségekkel, nagy gondokkal, hiú reménykedéssel, csalódással, álmatlan éjjelekkel fizeti meg árát az ő ambiciózus nagy működésének és nagy eredményeinek; de férfiasan, szótlánul viselte el mindezt, büszkesége és vas akarata nem engedte, hogy panaszkodjék ezekről, amik csak az ő személyét érdekelték; állandóan úgy viselkedett, mint ama német államférfíu: „a világ csak mosolyomat lássa nappal, álmatlan éjszakáimhoz semmi köze“.

Rendesen a mások irigysége a személyes érdemnek és értéknek fokmérője; nála ez nem igen talált, mert számottevő irigye alig volt; hallgatag és szinte öntudatlanul látta nála az ember, hogy hódolnak be annak a Nietzsche-tételnek, hogy: nem egyenlő teremtmények között egyenlő jogokról szó sem lehet. Aki mennyit ér, annyi a jussa.

A nagy emberek sorsa nem egyenlő, van köztük olyan balkezettel teremtett lélek, akit csak halála után különböztetnek meg a többiektől — egy díszsírhegyel.

Erre Korányinak panasza nem lehetett. Előzőr is ő maga különböztette meg magát a többiektől; a szellemi tőke helyes nemzetgazdasági értékelése rejlik Helmholtz ama követelésében: „Wissen allein ist nicht Zweck des Menschen... das Wissen muss sich im Leben auch betätigen“ és Korányi hazafiúi kötelességének tartotta, hogy nagy tudását és szervezőképességét minden nemescélnak rendelkezésére bocsássa, hogy azt a közéletnek minden terén hasznosítsa, amely az orvostudomány vagy a közegészségügy nagy érdekeivel kapcsolatos. De megkülönböztették őt életében mások is, a halandónak kijáró minden módon. Nemcsak hogy tudását, tapasztalatát minden alkalommal kikérték; a Magyar Tudományos Akadémia megválasztotta tagjának *őt*, aki egyike volt az elsőnek, akik annak idején az Akadémia palotájára adakoztak; viselte a rektori méltóságot, a két tanács elnökségén kívül a közegészségi egyesületnek is elnöke volt, hazai és külföldi kongresszusok és társaságok egész sora őt hol tiszteletbeli elnöknek* hol tiszteleti vagy levelező tagjának választotta. De magasabb helyről is ismételten elismerték nagy érdemeit: királyi tanácsos lett, a magyar nemességet kapta, a Szent István-rend kiskeresztese s a III. osztályú vaskorona-rend lovagja volt, a főrendiház, tagja lett, végül pedig a magyar bárói méltóságot nyerte el. És mégis, ha az ő összes címein végignézünk, azt kell mondanunk, hogy őneki is — mint a költőnek — legszebb címe: a neve. Nemcsak hogy mindenkinél nagyratartott orvosi tekintély volt, akinek mintegy ösztönszerűen mindenki megadta magát, de a legkülönbözőbb irányokban érzett nagy befolyását azzal az ellenállhatatlan szuggesztív erővel gyakorolta, amelyet személyes presztízsnak szoktak mondani és amely minden címtől, rangtól és hivatalos tekintélytől teljesen független.

A művészetben föliának nevezik azt a háttérrel, amely kontrasztjával a hatást emelni képes; az a szegény kartársunk, aki egy félszázados praxis fáradalmaitól össze gémberevedve, a távol vidék magányában elmélkedik a sors fukarságán, mely nem engedte neki, hogy második oklevelét akár csak postán is küldjék meg neki, ez a megfelelő föliája annak, hogy Korányit ragyogó pályája tetőpontján, midőn a jövőndőbe vetett reményeinek egész világát valósulva látta, a sors még kivételes nagy kegyével árasztotta el azáltal, hogy az egyetemi tanácsnak egy rendkívüli nyilvános ülésén fényes és lelkes gyülekezet közepette vehette át arany oklevelét és a hivatalos és nem hivatalos testületek — első sorban a mi egyesületünk — és tisztelőinek nagy sokasága sorjában eléje járulva, őt ez alkalomból üdvözljék, szerenese kívánataikat tolmácsolják és föltétlen tiszteletük zászlaját hajtják meg előtte.

De hálás volt ő is, és az orvoskari testület 1901. évi május 7-én tartott ülésén 5000 koronányi alapítványt bocsátott a kar rendelkezésére, a tüdővész gyógyítására vonatkozó tudományos munkálatok díjazására, mely díj ötvenként lesz kiosztandó.

Amikor pedig néhány évvel utóbb a sors megengedte neki, — amit semmi emberi erővel kiérdemelni nem lehet —, hogy testi épségben és szellemi frissességben élje meg tanárságának negyvenedik évfordulóját, ekkor igazában elmondhatta Schopenhauerrel, hogy a Nilus elérte a tengert, mert alig képzelhető már az

emberi sorsok intézőjének egy újabb kiváltsága, mely földi pályáján ezentúl még érthette volna.

Hogy életének összhangjából egy akkord se hiányozzék, ideális, boldog családi életet élt. Megadatott neki, hogy zavartalanul élvezhette a családi tűzhely költészetét, nagy műveltségű és fennkölt szellemű hitvese oldalán, aki nemcsak a fáradalmaikat enyhig leni és gondjainak még a bárányfelhőit is elűzni iparkodott, de aki hivatását bibliai értelemben gyakorolva, lelkivilágukat is olyan közösségbe tudta kapcsolni, hogy emberismerettel s pszichologice Korányinak nem egy ténykedésén finomlelkű nejének befolyása volt fölismerhető. Boldogságának betetőzése volt az, hogy családjában érvényesülni látta a fokozatos fejlődésnek azon föltételét, hogy minden letűnő nemzedék egy lépcsőfok, melyről az utána következő magasabbra emelkedik.

„A régiek vélekedése megoszlott: mi nagyobb istenek kegyelme, fiatalon elszólíttatni az életből, vagy szép öregségben kiélni az életet.“ Billroth pedig, ha kissé túl intenzív életmódjára figyelmeztették, mindig azt válaszolta: „Ein, kurzes, aber volles Lieben ist mir lieber, als ein langes und leeres.“

És nagy volt az istenek kegyelme Korányi iránt, hogy nemcsak hogy a patriarchák korát engedték megélnie, de hogy egyben menten maradt a vénhedtség szuától. Ő, akit fiatal korától kezdve egy bűvös ösztön kényszerített arra, hogy minden percnél adjon tartalmat — és élete nagy munkáját csakis így végezhetette —, ezen kényszer hatása alatt maradt mindvégig és hogy nyugalomba vonult, az nála csak a külső formának megadott konceszzió volt.

És bár ő is megérezte a haladó időt, de mint filozófus nem érezte ennek depresszióját. „Mosollyal az ajkán hallotta háta mögött a folytonos dübörgést, mint vonul fel — saját fiával az élén — egy újabb generáció.“ Az ő szép esthajnalát a nemzedékek ez a váltógazdaságai, a természetes fejlődés és haladás ez a törvényszerűsége meg nem zavarhatta. Mikor pedig bekövetkezett a kijátszhatatlan végzet, a sír szélére érkezett öreg vándor még akkor is, mikor a vállá fölé hajolt a halál, változatlan sztoikus nyugalommal nézte a homokóra fogyását és megint kegyelmesek voltak az istenek, mert szendén kívánta tőle a természet az utolsó vámot és életének ritka harmóniája csendesen zendült be a semmibe.

Hálálkodjunk a gondviselésnek, hogy őt nekünk adta, hogy őt választotta ki annyi sok közül arra, hogy az időnek egy kedvező pontján cselekedje meg azt, amire az orvosi tudományosságának, az orvosképzésnek, az orvostudomány fejlődésének és a közegészségügynek ebben az országban szüksége volt.

Olyan értéket vitt magával a sírba, amely egyelőre pótolhatatlan, mert ha elfogulatlanul körültekintünk, be kell vallanunk, hogy „Génuában nincs második“.

Még nagy nemzetek is megérik, ha életükből kisodródik a nemzeti szellemnek akkora értéke, annyival inkább mi, ebben a minden tekintetben elmaradt, tehát mindenképpen szegény országban. De az ilyen életnek hosszú sugara kihat az unokákra, tanulsága a legmesszibb időknek szól és bár az egyén porrá lesz, de az ő eszméi bekerültek az utókor köztudatába és végzik tovább mun-

kájukat a fejlődésben és haladásban irányt szabva minden időkig. Egy abszolút életnek az utókorra kiható ez a lelki és szellemi hagyatéka ez az igazi horatiusi — non omnis moriar.

Tisztelt Orvosegyesület!

Évekkel ezelőtt egy ünnepélyes alkalommal mondott üdvözlő* beszédemre Korányi azt a megjegyzést tette, hogy az ember szinte sajnálta, hogy nem de me fabula narratur; ekkor megígértem neki, hogy igaz örömökre fog szolgálni, ha legközelebb kínálkozó alkalommal őt is üdvözölhetem. Sajnos, erre azóta nem nyílt alkalom és bár az öröm gyászra fordult, mégis jól esik, hogy ígérete-met — bár ebben az alakban — legalább emlékének válthattam be és nagy megtiszteltetés reám nézve, hogy ezen tartozásomat a tisztelt Orvosegyesület kegyeletével együtt volt szabad lerónom.

Maeterlinck meghatóan egyszerű szavakban írja le, hogy az, elhunytak voltaképen tovább élnek mindaddig, amíg a hátramara-dottak reájuk visszagondolnak.

Korányi Frigyes elköltözött körünkből, — de még nagyon sokáig nem fog meghalni.